

(foto: Caleidoscoop)

Radicalisering bij jongeren: uitzicht door inzicht

Sultan Balli aan het woord

An Victoir en Veerle Germeijs

Sultan Balli is Belgische van Turkse origine. Ze werkt als psychotherapeute en begeleidt diversiteitstrajecten en interculturalisatieprocessen in social profit- en profitorganisaties. Zij is docent aan de Karel de Grote Hogeschool Antwerpen en aan het CVO Sociale Hogeschool Heverlee.

13 november. 22 maart. Honderden keren diezelfde foto's. Van gewonde mensen. Van puin en vernieling. Van jongens met bruine ogen die met een vriendelijke blik op de pasfoto's staan. Maar het zijn wel die jongens die de mensen verwondden. Jongens uit onze scholen. Geradicaliseerde jongeren.

Bij dit thema is het moeilijker om een professionele afstand te bewaren. Het raakt ons emotioneel en de angst maakt dat paniekvoetbal een vaak beoefende sport wordt. Om te begrijpen hoe jongeren radicaliseren, is het goed om de achtergrond te kennen. Die heeft uiteraard te maken met religieuze thema's, maar ook met migratiedynamieken, achterstellingsmechanismen, jeugdig activisme en een naïef beeld bij de meeste mensen over hoe culturen evolueren. Een breed palet dus. Dat brede palet van inzichten is nodig, want wie ooit dacht dat radicalisering eenvoudig te begrijpen was, heeft ondertussen al gemerkt dat eenvoudige oplossingen geen soelaas bieden. Caleidoscoop volgde een tweedaagse navorming over radicalisering die Sultan Balli aan CLB-medewerkers gaf en ging nadien met haar in gesprek.

Van oma tot kleinzoon: dynamieken bij de migratie- Belgen

Wortels... maar in welke grond?

De 1e generatie migranten kwam naar België enkel om er te werken, niet om er te leven. Zij waren ervan overtuigd dat ze tijdelijke 'expats' waren en dat ze het leven buiten het werk min of meer 'on hold' konden zetten.

Sultan: 'Ik was zeven jaar toen we naar België kwamen. Mijn vader was hier al enkele jaren en hij bracht toen zijn gezin over naar hier. Dat was in het jaar 1971. In tegenstelling tot andere migranten besliste mijn vader al snel om hier definitief te blijven. Ik merkte dat wij daardoor anders in het leven stonden. Wij leefden meer hier-en-nu, terwijl families die dachten dat hun verblijf in België tijdelijk was, veel meer leefden met de gedachten later-en-ginder.

Heel concreet: wij kochten hier een huis. De meeste anderen kochten een huis ginder. We richtten ons huis in, we beantwoordden aan de normen van hier.

Andere families spaarden, kochten elektrische apparatuur om hun huis ginder in te richten. Zij leefden hier, zeker de eerste jaren, met een minimum van uitgaven. Dat gaf ook een verschil in de kijk op onderwijs. Als je niet goed weet hoelang je ergens gaat blijven, ga je ook anders in het onderwijs investeren. Mijn vader had al snel de beslissing genomen dat wij allemaal moesten studeren. Zijn redenering was: rijke mensen in Turkije sturen hun kinderen naar het buitenland om hen te laten studeren. Wij zitten nu in dat buitenland, dus wij gaan daar gebruik van maken.'

De 2e generatie migranten werd in veel gezinnen een 'wortels in de lucht'-generatie: ze hadden geen echte wortels in het land van herkomst, maar slaagden er ook niet in om zich volledig te wortelen in Vlaanderen. Die 2e generatie volgde veelal een beroepsopleiding, omwille van een combinatie van factoren. Bijvoorbeeld: de ouders kenden het Belgische onderwijsstelsel niet goed. En in het onderwijs zitten structurele drempels ingebouwd (bv. je moet een getuigschrift behalen voor je over mag naar een volgend niveau). Iemand die op 10-jarige leeftijd overkomt uit een ander land, zal vermoedelijk op 12 jaar geen superhoge scores op de interdiocesane proeven halen, hoe knap hij ook is. Het 'logische' vervolgtraject voor deze jongeren was dan ook beroepsopleiding. Het PMS dat vond dat een leerling elders beter thuishoorde, beet toen vaak in het zand door de ongelijke kansen binnen het onderwijssysteem. Ouders waren niet per se geneigd om die schoolloopbaanbeslissingen in twijfel te trekken: elk jaar beroepsopleiding gaf immers praktische skills mee, en die zouden bij een eventuele terugkeer naar het land van herkomst wel vertaald worden in een goede job. Dat kon men niet zeggen van een algemeen vormende opleiding.

Dergelijke ervaringen lieten een bitter gevoel na en een wantrouwen t.o.v. het onderwijssysteem en de onderwijsloopbaanbegeleiding. Toch waren er ook veel jongens en meisjes uit de tweede generatie die graag naar school gingen. Ze konden er een stuk identiteit ontwikkelen dat thuis minder aan bod kon komen.

De 3e generatie heeft haar wortels in België, maar het is schrale grond want ze krijgen nog vaak het gevoel dat ze er niet echt bij horen. Ze zijn een beetje te verschillend, het is nooit echt goed genoeg wat ze doen. We hadden gedacht dat deze generatie zich naadloos zou invoegen in de Vlaamse populatie, maar dat deden ze niet. We weten ons derhalve geen blijf met deze doelgroep.

Lekker Westers? De moderniseringshypothese onderuit gehaald

Sultan: 'Men heeft lang gedacht – ook in wetenschappelijke milieus – dat een migratieachtergrond geleidelijk zou uitvlak worden over de generaties heen.'

De derde generatie zou nog wel een paar typische elementen uit de andere cultuur overhouden, maar voor de rest geassimileerd zijn aan de cultuur van het land waarnaar hun (groot)ouders migreerden. Kortom, men dacht over migratie als een generatie overspannende overgang van monocultuur over bicultuur naar terug een monocultuur. De biculturele fase is dan de overgang naar het modern westers patroon. De politiek heeft alles ingezet op integratie via dat model.'

Naast het model van integratie waarvan men verkeerdelijk uitging, is er nog een tweede assumptie die men vaak gebruikt, met name de moderniseringshypothese. Die hypothese gaat over de manier waarop culturen evolueren.

Sultan: 'De moderniseringshypothese stelt dat culturen in één richting evolueren. Als het welzijn en de welvaart in een cultuur verhogen, zullen andere aspecten van de cultuur mee evolueren: er zit dan een gelijktijdige lineaire trend in een heel gamma van cultuuraspecten. De moderniseringshypothese gaat er dus van uit dat hogere scholing, vrouwenemancipatie, ontkerkelijking, afname van religie, democratisering en dergelijke allemaal zouden volgen in het kielzog van welvaart. Die hypothese heeft bijna het hele integratiediscours bij ons bepaald.'

De moderniseringshypothese is echter geen goed model. De idee dat groepen als geheel of mensen als individu 'vanzelf' naar een democratisch, agnostisch, westers, feministisch enz. gedachtengoed 'evolueren' als ze migreren naar Europa, klopt namelijk niet. Een hoog opgeleide moslima kan feministisch én sterk religieus zijn. Dat is geen contradictie. Bij jongeren van de 3e generatie, hier geboren en getogen, is de overstap naar een orthodoxer geloof géén teken dat ze 'ouderwets' of 'conservatiever' worden dan hun ouders. Die jongeren worden zelfbewuster; ze kiezen voor een ideologie die de waarden bevat die zij belangrijk vinden.

Dat ze onopvallend zijn, dat is het kenmerk dat de meeste geradicaliseerde jongeren met elkaar gemeen hebben.

Sultan: 'Omdat men uitging van de moderniseringshypothese is men hard geschrokken toen men merkte dat het verbod op hoofddoeken zulk een heet hangijzer werd. Men vond dat men moslima's moest emanciperen omdat ze onderdrukt waren. Ze moesten bevrijd worden van de plicht de hoofddoek te dragen. Dat bleek te kort door de bocht: moslima's die het recht opeisten om een hoofddoek te dragen, waren vaak hoogopgeleide vrouwen die het democratische recht op godsdienstbeoefening – terecht – opeisten.'

Er mag verscheidenheid zijn in een samenleving. Sommige dingen hebben we gemeenschappelijk over etnische en religieuze groepen heen, en sommige dingen mogen gewoon verschillend zijn. Wat ik heel knap vond aan mijn vader, is dat hij rekening hield met de beide gemeenschappen waarin we leefden. Hij legde contact met de pastoor en het klooster omdat hij vond dat zij als gelovigen dezelfde waarden hadden als wij. Tegelijkertijd zocht hij hoe hij zijn kinderen in beide gemeenschappen kansen kon geven. Ik mocht dan wel een halve jongen zijn, hij vond het toch niet zo'n goed idee dat ik – zoals mijn broers - zou gaan voetballen. Dat zou mijn goede naam kunnen aantasten en mijn sociale kansen binnen de Turkse gemeenschap verkleinen.

Mijn vader zocht dus verbindingen, maar met behoud van bepaalde waarden van onze identiteit. Ik denk dat wij in ons gezin daardoor ook gemakkelijker het evenwicht vonden in de aansluiting bij verschillende gemeenschappen. Want integraal kiezen voor de ene cultuur of voor de andere is haast onmogelijk. Dat ervaren mijn kinderen ook. Tegelijk ervaren zij ook dat het maken van die mix tussen gemeenschappelijkheid en verschil, best wel moeilijk is.'

Instant waarden en normen?

Vandaag is er een groot pessimisme geslopen in het migratiedebat. Dat is onder andere het gevolg van het gedrag van sommige vluchtelingen dat niet door de beugel kan, zoals vrouwen aanranden of vechtpartijen tussen groepen. Op dat gedrag moeten we uiteraard pedagogisch corrigerend en repressief optreden. Maar achter de afkeuring van het gedrag zit ook

een verontwaardiging die we bij andere plegers van grensoverschrijdend gedrag misschien niet hebben: waarom kunnen de vluchtelingen onze waarden, normen en gebruiken niet gewoon overnemen als ze naar hier komen?

Sultan: 'Die verontwaardiging heeft te maken met een wat naïeve opvatting over hoe mensen zich inpassen in een andere cultuur. Het begint al met de vraag: 'wat is migreren?' Ik vraag wel eens aan mijn studenten: 'Zou je willen migreren, waar naartoe, en waarom?' Ze komen dan met weloverwogen voorstellen. Ze kiezen bijvoorbeeld voor Canada, want daar kunnen ze Engels spreken en de cultuur trekt hen aan. Ik zeg hen dan dat vluchtelingen bij hun vertrek ook doelbewust gekozen hebben. Maar het grote verschil is dat hun keuze een keuze voor vluchten was, een keuze voor 'weg van' in plaats van 'ergens naartoe'. Waar de tocht hen zou brengen was een toevaligheid, een samenloop van omstandigheden. De nieuwe taal leren en de nieuwe gebruiken aannemen hebben de vluchtelingen dus nooit doelbewust op hun agenda gezet.'

Ik herinner me een documentaire over Somalische vluchtelingen die in de USA belandden. Men vroeg hen of het niet bijzonder positief was dat ze nu toch veel vrijer waren dan in Somalië. Maar daarmee zaten die mensen echt niet in hun hoofd. Ze waren niet naar Amerika gekomen om vrijer te zijn. Ze waren uit een oorlog weggevlucht. Dat was hun enige doel. En nou vonden ze het leven in Amerika heel moeilijk: het eten was niet lekker; de buurtbewoners belden de politie omdat ze in groepjes op straat rondhingen, de waarden die in de USA zo belangrijk werden geacht (vrijheid) en de normen voor gedrag vonden ze erg verwarrend.'

't Zijn niet allemaal extremisten, weet waarover je spreekt

Sultan: 'Als het over radicalisering gaat, praten we snel naast elkaar omdat we te veel dingen op een hoopje gooien. Een orthodoxe moslim is meteen een geradicaliseerde moslim in de ogen van veel mensen, terwijl dat niet klopt. Islam, extremisme, criminaliteit, een bruin vel: het is allemaal één pot nat in het verhitte discours. Ook bij de allochtone bevolking

BOX I. VERHOUDING TUSSEN DEMOCRATIE, RADICALISERING, ACTIVISME EN EXTREMISME

Het begrippenschema in figuur 1 creëert samenhang tussen de definities, markeert de grenzen tussen legale en illegale acties en tussen de ideologische varianten.

Figuur 1. Verhouding tussen democratie, radicalisering, activisme en extremisme

Democratie: het uitgangspunt en de kern van het diagram. Alle idealen die worden nagestreefd op parlementaire en democratische wijze vallen binnen deze kern.

Activisme: mensen willen hun idealen verwezenlijken op buitenparlementaire, maar legale wijze.

Extremisme: mensen die in het verwezenlijken van hun idealen of doelstellingen de grenzen van de democratische rechtsstaat overschrijden en daarbij mogelijk illegale acties uitvoeren.

Radicalisering: de pijlen symboliseren het proces van radicalisering waarbij een persoon of groep in toenemende mate bereid is een strijd aan te gaan voor ingrijpende veranderingen in de samenleving. Hiermee is niet gezegd dat het proces van radicalisering uiteindelijk leidt tot extremisme. Mensen kunnen tot inkeer komen of simpelweg het gewenste radicale leven niet volhouden.

hebben de aanslagen in Parijs voor verwarring en angst gezorgd. Ze zijn bang, zowel voor de extremisten als voor de autochtone bevolking. Hoe zal Europa reageren? Zullen ze mij en mijn familie ook buitenzetten?'

We moeten zorgvuldig zijn in onze taal. Bij thema's als migratie of radicalisering lopen emoties soms hoog op, langs verschillende kanten. Als we geen geschikte woorden hebben in ons referentiekader kunnen we niet van 'emotioneel reageren' naar 'adequaat handelen' gaan. Woorden uitbraken over een ander, dat is immers geen dialoog.

Waar verschillende groepen samenleven, is er automatisch sprake van polarisatie: het wij-zijdenken. Sommigen ageren dan door activisme, eisen hun rechten op binnen de grenzen van de wet. Anderen gaan twijfelen aan de waarde van het systeem en komen met radicaal nieuwe ideeën: zij radicaliseren. Orthodoxe gelovigen hebben bijvoorbeeld radicalere ideeën over wat een goed en deugdzaam leven is. Een

minderheid gaat radicale ideeën willen realiseren buiten de grenzen van de wet: dat zijn extremisten (zie box 1).

Polarisatie

Polarisatie is de verscherping van tegenstellingen tussen groepen in de samenleving. Die verscherping kan resulteren in spanningen tussen deze groepen en een toename van de segregatie (langs etnische en religieuze lijnen).

Polarisatie loopt in fasen.

- Fase 1: gebrek aan contact en onwetendheid over andere bevolkingsgroepen. Men 'leeft langs elkaar heen'.
- Fase 2: afkeurende uitspraken over andere bevolkingsgroepen. Versterking van het wij-zijgevoel en toename van discriminatie en racisme. Het wordt 'ongezelliger'.
- Fase 3: er zijn incidenten en openlijke confrontaties. Het 'schuurt'.
- Fase 4: de situatie escaleert, incidenten worden structureel. Daderschap en slachtofferschap gaan heen en weer.

Polarisatie vinden we in elke samenleving, in grote en kleine groepen. Dat kan ook niet anders, want menselijke hersenen zijn erop gebouwd om alles wat ze zien in hanteerbare vakjes te willen stoppen. Dat maakt ons tot de intellectuele wezens die we zijn. Het maakt ons soms ook tot nare mensen, omdat halsstarrige stereotypen ons denken kunnen gaan bepalen: aan tegenstellingen die we zien, verbinden we vaak ook een waarde oordeel.

Voorbeelden bij polarisatie:

- Welke verwachtingen hebben leerkrachten van de leerlingen in hun klas? Zouden die verwachtingen even hoog liggen in een multiculturele klas als in een autochtone klas? Is dat beeld objectief? Ook allochtone ouders hebben geen optimistisch oordeel over multiculturele klassen.
- Kwetsbare autochtonen verhardten soms hun houding t.a.v. vluchtelingen. 'Ik wou dat ik ook een vluchteling was, want Zij krijgen nu alles en IK vis nog meer dan vroeger achter het net.'

Activisme

Activisme is een fenomeen waarbij personen of groepen binnen de grenzen van de wet een bepaald ideaal of een bepaalde doelstelling nastreven. Bijvoorbeeld:

- De jonge moslim gaat een baard dragen, de jonge moslima doet zorgvuldig de hoofddoek om.
- Er loopt bij het gemeentebestuur een vraag binnen om een stukje van het kerkhof te reserveren voor begraafplaatsen voor moslims.
- Dierenrechtenactivisten en milieuactivisten ijveren binnen de wet voor hun idealen.

Activisten kunnen in hun streven aansluiting vinden bij een groep die hen een thuisgevoel, erkenning voor hun gevoelens en zelfwaardering biedt. Wie 40 jaar geleden zijn boosheid vertaald wist door de punkbeweging, deed precies hetzelfde. Wie zich opvallend anders gaat kleden, is alleszins een activist: hij of zij pleit voor het recht om bijvoorbeeld het geloof openbaar te tonen. Dit zijn daarom nog geen geradicaliseerde jongeren. Meer nog: wie echt geradicaliseerd is, beseft het gevaar van zich al te openlijk te tonen voor wie hij is. In de oorlog is camouflage een noodzakelijk kwaad.

Een allochtone jongen met een hoodje. Verdacht? Of iemand die toevallig op weg is naar de sportzaal en koude oren heeft? (foto: Raffik Lopes)

Sultan: 'Activisten vragen om dingen die anderen misschien niet leuk vinden en stellen normen en tradities in vraag, maar ze oefenen gewoon hun democratisch recht uit. Activisten houden zich aan de kern van de wet: je bent vrij om te doen wat je wil, zo lang het iemand anders niet schaadt.'

Wij vragen voortdurend aan allochtonen: 'waarom draag jij eigenlijk een hoofddoek, waarom doe je mee aan de vasten?' Dat zijn tradities, en sommige bestaan al eeuwen. Ter vergelijking, wij vinden het wel lastig als allochtonen boos worden om Zwarte Piet. Hebben allochtonen dan niet het recht om onze traditie in vraag te stellen? Er staat immers niet in de grondwet dat Piet zwart moet zijn, of ondergeschikt moet zijn aan Sinterklaas.'

Orthodox zijn

In de beleving van religie zijn sommige mensen orthodoxer dan anderen. Dat zien we ook bij katholieken: sommige mensen gaan elke week naar de mis en anderen alleen bij de plechtige communie van de kinderen, met Kerst enz. Orthodoxe moslims en moslima's zullen zich bijvoorbeeld anders kleden. Daarom zijn het nog geen radicalen, en zeker geen extremisten. Als iemand een lange rok wil dragen vanuit een orthodoxe houding, past dat in principe volledig binnen het sociale model dat we in Vlaanderen hanteren: geen probleem, zo lang het niet iemand anders schaadt.

We zien vandaag een revival van religieuze identiteit. Wij hebben daar in België niet mee leren omgaan, net omdat bij ons bijvoorbeeld de verzuilde structuren zijn afgebrokkeld en de religieuze identiteit uit het alledaagse leven verdween. Vandaag

komt er opnieuw een religieuze identiteit naar voor en we weten niet goed hoe wij daarmee moeten omgaan.

Radicalisering

Bij radicalisering is er toenemende bereidheid om diep ingrijpende veranderingen in de samenleving na te streven. Deze veranderingen leveren gevaar op voor de rechtsorde en worden vaak - niet altijd - bekomen via ondemocratische methoden. Radicalisering is een proces van vervreemding en hangt samen met de persoonlijke zoektocht naar identiteit. Een radicale ideologie of groep kan voorzien in de behoefte van jongeren aan houvast, binding en zingeving, doordat zij eenvoudige en duidelijke antwoorden biedt: pasklare oplossingen voor moeilijke problemen.

Radicaliseren is expliciet kiezen voor iets waarvan men denkt dat het zijn/haar leven beter zal maken, dat het zin zal geven aan het leven. Kiezen voor de strijd is voor deze mensen weten wie ze zijn. Daarom gaan ze ook heel ver in het verdedigen van hun keuze en zullen ze ook bij interne twijfel niet laten blijken dat het misschien de verkeerde keuze was.

Radicaliseren heeft een negatieve bijklank, maar het proces van radicalisering op zich is niet problematisch. Zolang het nastreven van radicale ideeën op een constructieve en democratische wijze gebeurt, is dit positief en kunnen ze bijdragen tot een betere samenleving. Radicalisering wordt negatief indien die ingrijpende veranderingen die men nastreeft:

- een gevaar kunnen opleveren voor de democratische rechtsorde (doel);
- met ondemocratische methoden gebeuren (middel);
- afbreuk doen aan het functioneren van de democratische rechtsorde (effect).

Sultan: 'Radicaliserende jongeren willen een duidelijk doel en een ideaal. Ouders die het allemaal relativeren ('ieder zijn ding') of die onmachtig zijn om erover te praten ('ik ken alleen het volksgeloof'), versterken dit. De handelingsverlegen school en de politiedienst die uit angst voor het etiket 'racisten' niet durven optreden, versterken de radicalisering ook. Als de jongere geschorst wordt van school is de reputatie van de school de eerste prioriteit en het handelen is zuiver repressief. Jongeren voelen zich dan nog meer in de hoek gedrukt. Ze wenden zich tot de online wereld, waar ze veel informatie vinden en niemand hen tegenspreekt. Ze kunnen dan floreren in een clubje gelijkgezinden.'

Extremisme

Extremisme is het fenomeen waarbij personen en groepen bij het nastreven van hun ideaal of doelstellingen bewust de grenzen van de wet overtreden en (gewelddadige) illegale acties plegen (bv. mensen thuis bezoeken om hen te intimideren, dingen vernielen, brand stichten). Bij extremisme gaan een radicaal ideaal, interpretaties van het geloof, een utopisch doel alles overheersen. Er bestaat geen ruimte meer voor alternatieve visies: die moeten worden bestreden.

Niet iedereen die radicaliseert, wordt uiteindelijk extremist. Mensen kunnen zich bedenken of het radicale leven (vaak met strenge leefregels) niet volhouden.

Radicalisering als proces

Radicalisering is geen einddoel maar een proces dat begint met bewustwording rond een bepaald idee. Uit het schema in figuur 1 mag blijken dat het proces van radicalisering zich situeert in de toenevende bereidheid om een strijd aan te gaan voor ingrijpende veranderingen in de samenleving. Er is een essentieel onderscheid tussen radicale activisten en radicale extremisten: dit onderscheid verschaft ons (professionals) meer duidelijkheid en maakt ons terug handelingsbekwaam.

Erst en vooral, het zijn adolescenten

Sultan: 'Jongeren zijn gezond maatschappijkritisch. Het ligt in de aard van jongeren om de samenleving te vernieuwen en zich af te zetten tegen hun ouders en de maatschappij in het algemeen. Bepaald gedrag van allochtone jongeren van de 2e én de 3e generatie past dus perfect binnen hun ontwikkeling tot volwassenen.'

Het brein van jongeren ondergaat een significante verandering, zoals blijkt uit de neurologische wetenschappen. Enerzijds kan hun brein emoties nog niet afremmen en rationaliseren. Lichtgeraakte reacties zijn dus normaal. Anderzijds zorgt hun groeiende brein er ook voor dat ze erg idealistisch zijn in het zoeken naar het 'goede'. Ze zetten zich in voor Music for Life en andere goede doelen. Dat betekent ook dat ze slachtoffer kunnen worden van mensen die hen met minder goede bedoelingen appelleren op hun wens om het goede te doen.

Jongeren gaan ook door een sociale ontwikkeling. Ze willen waardering, ergens bij horen, gehoor vinden voor frustraties, hun gevoelens van onrecht kunnen ventileren. (Radical) ideologieën of groepen bieden een ideaalbeeld, een zuivere lijn tussen goed en fout, een groep om bij te horen.

Jongeren worden zich ten slotte beter bewust van wat zich in de wereld afspeelt, o.a. via de media. De interne computer van de allochtone adolescent slaat misschien wel andere beelden op dan die van zijn autochtone buur: via buitenlandse zenders (vb. Al Jazeera) krijgen sommigen elke dag aangrijpende beelden te zien van oorlogsgeweld bij mensen waarmee ze een binding voelen. Die beelden zijn niet steeds vergezeld van de neutrale commentaren zoals we die van de VRT- of VTM-journaals kennen. Zo gaan ze anders aankijken tegen mondiale verhoudingen.

Omdat radicalisering een proces is, kunnen we zeker wat doen vanuit onderwijs, zowel vanuit de school als het CLB.

Voedingsbodem van radicalisering

De voedingsbodem van radicalisering zijn gevoelens van frustratie, vernedering, uitsluiting, achterstelling en vooral van onrecht. Dit kan uit eigen ervaring, via media en van horen zeggen. Deze gevoelens zijn echt en/of vermeend, maar worden wel 'gevoeld'.

Het is een feit dat racistische discriminatie toeneemt, het wordt alledaags. Enkele voorbeelden die doen nadenken over discriminatie:

- Een allochtone jongere met een hoodie? Verdacht? Of iemand die toevallig op weg is naar de sportzaal en koude oren kreeg?
- Een school verbiedt uit veiligheidsoverwegingen de lange rokken die moslima's dragen. De juf mag wel op hoge hakken de trap op en af: loopt zij zo echter ook niet meer risico op struikelen?
- Normaal gezien zijn we als Vlamingen allergisch aan alles wat vrijheden inkrimpt, maar als een verbod een allochtone groep in het bijzonder treft (geen zwemshorts in het zwembad en geen hoofddoek aan het loket), zijn we minder geneigd om op onze strepen te staan. Ook als de logica van het verbod niet zo erg 'logisch' blijkt als we er verder over nadenken.

Wie dagelijks opbokst tegen subtiele afwijzingen, verandert aan de binnenkant. Vlamingen zijn verdraagzaam, dat is waar. Maar wat zegt dat woord? Dat we iemand 'verdragen'.

Vluchtelingen kiezen voor 'weg van' in plaats van 'ergens naartoe' (foto: Caleb Ekeroth)

Sultan: 'Er zijn twee redenen waarom we mensen 'verdragen'. Een reden is omdat we ze nodig hebben. De eerste golf van onverdraagzaamheid in Vlaanderen kwam dan ook naar boven bij de economische crisis: we hadden allochtonen niet meer nodig op de werkvloer. Een tweede reden waarom we mensen verdragen is omdat we hopen dat ze gaan veranderen. Zo hopen we soms ook dat we onze partner kunnen modelleren naar het ideaal dat in ons hoofd zit, en ondertussen verdragen we zijn mindere trekjes wel.

Dat we tolerant moeten zijn, is evident, maar alleen over kleine dingen die ons misschien lichtjes irriteren. Bijvoorbeeld, mijn collega zet de verwarming liefst op 5, terwijl ik graag een fris bureau heb. Dat kan ik verdragen. Een beetje wrijving geeft glans. Maar als het te hard gaat schuren, is verdraagzaam zijn geen oplossing.

Het is trouwens vreselijk om 'verdragen' te worden. Hoe voelt het aan als alles wat je doet 'verdragen' wordt en als jij als persoon 'verdragen' wordt? Jongeren willen niet verdragen worden, maar aanvaard worden en erkend worden voor hun identiteit. Ze willen niet de boodschap krijgen dat ze nog wat moeten 'ontwikkelen' om 'goed genoeg' te zijn. Wij moeten niet stilletjes verdragen, maar de dialoog aangaan, tot compromissen en consensus komen. Dat doen we niet. We verdragen elkaar waardoor we naast elkaar blijven leven.'

Migranten die werk maken van integratie, worden vaker geconfronteerd met cultuurconflicten en discriminatie. Men noemt dit ook wel de integratie-erkenningparadox (zie box 2). Als men de voedingsbodem van radicalisering wil veranderen, is proactief werken het antwoord. Dat is snel gezegd, maar niet makkelijk om uit te voeren.

Sultan: 'Kliekjes vormen is normaal. Alle jongeren doen dat. In een poging om meer verbondenheid te creëren, sturen scholen erop aan dat allochtone en autochtone jongeren veel dingen SAMEN doen. En dan zie je ze in de middagpauze toch weer apart voetballen. Dan hebben we misschien de kar voor het paard willen spannen. Ik erger me soms ook zo aan wijkprojecten waar kansarme mensen dingen SAMEN moeten doen. Kansarmen zijn weldenkende volwasse-

nen als u en ik. Ik kies mijn vrienden liefst zelf. U ook. Kansarmen en allochtonen ook. Mijn bezorgdheid is dat we nog altijd niet in dialoog gaan. We moeten met elkaar gaan praten om uit te vissen op welke basis jongeren wél vriendschappen met elkaar willen sluiten. Ze dwingen tot samen voetballen, dat zal niet werken.

Migranten moeten zich ook willen openstellen voor Vlamingen. Dat betekent dat ze in een gemengde groep Nederlands spreken, want dat is de taal die iedereen begrijpt. Die afspraak wordt een pak vlotter gevolgd als meertaligen daarnaast ook de kans krijgen om hun tweede 'moedertaal' te spreken en niet tegen regels opbotsen als 'enkel Nederlands op de speelplaats'. Er wordt veel geschermd met regels, en weinig onderhandeld over het waarom ervan.

We hebben niet alleen leerlingen of studenten van allochtone afkomst. Er zijn ook meer en meer docenten met een migratieachtergrond. Als er een docent met een hoofddoek op school komt, weet men niet goed hoe men dat moet plaatsen. Ik begrijp dat. De uni-lineaire moderniseringshypothese speelt hier: het gedrag van die docente klopt volgens dat model niet met haar achtergrond van welvaart en hoge scholing. En als iemands gedrag niet klopt met het model in ons hoofd, dan geraken we in de war.

Als mensen de moed hebben om te integreren, moet je dat ook erkennen. Als die erkenning uitblijft, gaan ze zich sneller terug afzetten. Dat blijkt ook uit onderzoek. Het verwondert mij dus niet dat er steeds meer hooggeschoolde jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst migreren naar het land waar hun grootouders vandaan kwamen. Daar verwachten ze wel erkenning te krijgen voor alle inzet die ze gedaan hebben.'

Zoekende jongeren

In vergelijking met jongeren die gevoelens van frustratie, vernedering, uitsluiting, achterstelling en onrecht ervaren (zie voedingsbodem van radicalisering), zitten 'zoekende' jongeren in een volgende fase van het radicaliseringsproces. Bij deze jongeren zal het erom gaan hun weerbaarheid te verhogen.

Sultan: 'Als het gaat om weerbaarheid bij deze jongeren, zitten we op dit moment met een lacune. We hebben in onderwijs altijd gefocust op integratie. Werkingen voor kwetsbare subgroepen werden afgeschaft, uit de vrees dat een groep 'apart' behandelen hun integratie zou tegenwerken. Het middenveld werkt de facto niet preventief t.a.v. zoekende allochtone jongeren. De jeugdwerking zet bijvoorbeeld in op acties rond kansarmoede, tegen pesten, tegen racisme, maar gaat niet in op de vraag die allochtone jongeren bezighoudt: hoe verzet IK mij dan tegen racisme?'

Aparte meisjeswerkingen behouden kan voor dit doel opportuun zijn. Het interesseert hen wat het betekent om moslima te zijn in België. Maar als dat moet worden bedacht in een diverse klasgroep, kunnen de antwoorden waarnaar ze op zoek zijn te dun zijn gezaaid.

Wat in het politieke debat ook wel eens wordt vergeten, is dat aansluiting bij een orthodoxe of radicale groep ook kan uit een positief gevoel van zelfbehoud. Dat zien we bij jongeren die een crimineel verleden hadden. Zij bekeren zich tot het orthodoxe geloof. De strenge voorschriften en het gevoel met een schone lei te kunnen beginnen, maken de overstap naar een leven zonder criminaliteit soms gemakkelijker.'

Het activisme voorbij

Het merendeel van de radicaliserende allochtone jongeren bevinden zich in het stadium van radicaal activisme en zullen ook daarin blijven indien ze gehoor krijgen. Gehoor krijgen betekent dat men bereid is om met hen in dialoog te gaan, niet dat ze hun zin moeten krijgen. Als activisme binnen het kader van de wet niet (langer) het antwoord lijkt te bieden aan de zoekende jongere, kan het radicaliseringsproces in verdere fasen komen. Jongeren die extreem radicaliseren, haken af van school. In deze fase heeft de school minder handelingsruimte. Het is niet onmogelijk om het radicaliseringsproces te stoppen, maar het wordt wel moeilijker.

Vanuit de schoolsetting is er echter geen handelingsruimte om met jongeren in de volgende fase, d.w.z. extremisten te

werken. Ze blijven zelf weg uit de school of de school schorst hen. In deze fase is de aanpak van justitie en politie aan de orde.

Rol van professionals en middenvelders bij radicalisering

Sultan: 'In Vlaanderen weten professionals (ik beschouw alle mensen die vanuit hun beroep met jongeren bezig zijn als professionals) niet goed hoe ze moeten omgaan met radicaliseringsprocessen. Ze weten perfect hoe ze andere problemen bij jongeren, zoals pestgedrag, kunnen voorkomen en aanpakken. Daar is namelijk al jaren op ingezet. Maar wat moeten ze aan met een religieuze identiteit of zelfs een religieuze revival? Dat past niet in onze cultuur, ze kennen dat niet.'

Voor de modale Vlaming is religie een zuiver individuele keuze en hoeft een geloof niet per se in het openbaar worden getoond. Professionals vragen zich daardoor af of praten met radicaliserende jongeren over religie niet onbedoeld datgene zou stimuleren wat ze nou precies willen vermijden. Dus blijft het in onderwijs te stil. Maar toch... Omdat radicalisering een proces is, kunnen we zeker wat doen vanuit onderwijs, zowel vanuit de school als het CLB.'

De meerwaarde van professionals ligt in:

1. het adequaat tegengaan van de voedingsbodem van radicalisering (proactief);
2. het vergroten van de weerbaarheid van allochtone jongeren (preventie);
3. het reageren op radicalisering en weerwoord bieden (repressie).

Proactief: zorg voor binding

Bij veel allochtone jongeren wringt de last van het 'verdragen worden', maar ze hebben vaak geen taal om dit te benoemen. Ze zoeken naar waardering, willen gezien worden voor wie ze zijn, zoeken verklaringen. Het is dus van belang welke ideologie ze aangereikt krijgen.

Voorbeelden van ideologieën die op school worden geuit - door leerlingen zelf en door personeel - zijn: 'allochtonen zijn zo lichtgeraakt, ze krijgen heus evenveel kansen als iedere andere Vlaming' en

'Vlamingen deugen niet, ze houden moslims doelbewust klein om een arbeidsklasse te houden.' Het is belangrijk dat deze thema's op school begeleid besproken worden en dat professionals daar andere ideeën tegenover kunnen plaatsen. Als professional empathisch zijn met jongeren en beseffen welke boodschap ze over zichzelf horen en zien, is niet hetzelfde als 'er eieren onder leggen'. Het is respect opbrengen voor de universele wens tot zelfwaardering.

Iedereen kan in zijn of haar context de voedingsbodem van radicalisering aanpakken. Professionals kunnen dat doen door:

- (1) insluitende processen en procedures te versterken, verbondenheid mogelijk te maken;
- (2) perspectief te bieden, zowel voor individuele allochtonen als perspectief op wereldvlak. Ook dat zorgt voor binding.

Binding creëren kan zowel op micro- als op macroschaal.

Enkele voorbeelden op microvlak:

- Katholiek Onderwijs Vlaanderen vraagt haar scholen om rekening te houden met de ramadan tijdens de examens. Dat betekent daarom niet dat leerlingen van examens vrijgesteld zijn tijdens de ramadan en evenmin dat leerlingen vrijgesteld zijn van de ramadan tijdens de examens. Er zijn heel wat andere mogelijkheden om de structuren aan te passen aan groepen, zoals de zwaarste examens vooraan in de reeks zetten (misschien ook goed voor andere leerlingen).
- Een vergadering over interculturalisering wordt best niet ingeboekt op een belangrijke islamitische feestdag. Dat is immers zoals dienst hebben op kerstdag.

Sultan: 'Op macrovlak moeten beleidsmakers goede keuzes maken na weloverwogen beslissingen en ook erkennen dat wat ze vroeger beslisten soms tot het probleem van nu heeft bijgedragen:

- De kansarme die verzucht dat de vluchtelingen 'alles afpakken', is geen kind van de migratierekening, maar van een economisch beleid van meerderheids- en minderheidspartijen over jaren heen.
- Het onderscheid tussen 'economisch' en 'politiek' vluchteling is erg moeilijk te operationaliseren. Als het leger je huis in brand stak, ben je dan economisch of politiek vluchteling? Stuur je iemand terug naar een stad waar vorige week nog een bom ontplofte? Toch moet die grens ergens getrokken worden, want de middelen zijn niet onuitputtelijk.

Een beleidsbeslissing die correct wordt uitgevoerd, brengt veel ellende mee voor een hoop mensen. Een beleidsbeslissing die de dode letter blijft misschien nog meer. Grenzen trekken is niet onmenselijk. Integendeel: het biedt steun, duidelijkheid en veiligheid.'

De omslag zit dus in grote en kleine dingen, en kan lang duren. Een diversiteitsbeleid moet men blijvend voeden. Daarbij is informatie geven, zowel aan autochtone als nieuwe inwoners, noodzakelijk maar niet voldoende om stereotypes en vooroordelen van weerszijden de kop in te drukken.

Als jongeren de binding in microcontexten (school, jeugdbeweging) en op macrovlak (bv. 'deze maatschappij zegt mij niets') voelen verwateren, kunnen professionals die bindingen weer sterker maken. Rolmodellen die zich wél verbonden

BOX 2. DE INTEGRATIE-ERKENNINGSPARADOX

Met de 'integratie-erkenningsparadox' benoemt men het fenomeen dat migranten die werk maken van integratie, vaker geconfronteerd worden met cultuurconflicten en discriminatie.

Zo krijgen hooggeschoolde migranten vaker dan laaggeschoolde migranten te maken met racisme. Scholing wordt gezien als een van de pijlers van integratie. Maar een hoge scholingsgraad zet mensen ook in contexten waarin ze meer 'verdragen' worden. Ze krijgen er zelden het gevoel goed genoeg te zijn.

Een ander voorbeeld is de allochtone jongere die met glans slaagt in een witte school, maar vaak een schoolloopbaan met isolement, eenzaamheid en pestgedrag achter de rug heeft. Op sociaal vlak ontwikkelen in zo'n klimaat is bijna onmogelijk. En thuis werd vooral gekeken naar de prestaties: punten zijn belangrijk als ingangsticketje voor hoger onderwijs, 'gelukkig zijn' op school staat lager op de trap van ambities.

voelen, kunnen daarbij helpen. Belangrijk daarbij is dat jongeren hun eigen groep nodig blijven hebben als veilige thuisbasis.

Sultan: 'Het middenveld is vaak voorzichtig om jongeren te stimuleren hun eigen groep te blijven opzoeken, omdat men denkt dat dit een soort verkapt apartheidsregime is. Ter vergelijking, persoonlijk ga ik als vrouw ook liever met alleen vrouwen naar de sauna dan in een gemengde groep. Dan voel ik me op mijn gemak. Op andere momenten sta ik wél open voor activiteiten waaraan vrouwen én mannen meedoen. Bij allochtone jongeren is dat net zo. Binding kan je faciliteren, niet opdringen.'

Proactief werken aan verbondenheid vraagt visie. Die komt niet spontaan aanwaaien op een school. Men moet daar expliciet rond werken met het schoolteam en het CLB-team. Daarbij is het goed om een breed netwerk in te schakelen: elke speler op het veld die erbij gebaat is dat kinderen en jongeren gezond ontwikkelen. Betrek dus ouders, de moskeevereniging, maar ook de plaatselijke jeugdwerking, enzoverder.

- Verminder het gevoel van benadeling.
- Creëer contacten met mensen die positief kunnen beïnvloeden.
- Stimuleer de kracht van de eigen groep.

Preventie: weerbaarheid verhogen

Weerbaarheid t.a.v. radicaliserende groepen met religieuze signatuur verhogen is nodig bij allochtone jongeren. Dat was bij Vlaamse jongeren nooit een actiepoint, want zij hielden zich niet met religie bezig. Het onderwijs heeft tools en ervaring nodig in deze soort van weerbaarheidsversterking.

Sultan: 'Leerkrachten weten niet altijd goed hoe ze moeten reageren als iemand tegen een klasgenoot zegt: 'Jij bent geen goede moslim.' Maar ze kunnen wel adequaat omgaan met pestgedrag en daarin ligt hun kracht. Leerkrachten moeten dan de klik maken dat hier dezelfde aanpak nodig is.'

Het is belangrijk leerkrachten niet aan hun lot over te laten, want het onderwerp ligt echt gevoelig. Nascholing over de

Mentaliteitsverandering is een langzaam proces, dat niet door enkelingen kan worden gevoeld.

achtergrond van radicaliseringsprocessen kan helpen, evenals hen de kans geven om daarover in teamverband te werken (bv.: 'Hoe reageren we op bepaalde vragen? Wat mag en mag niet in de klas?'). De leerkracht die alleen voor haar klas staat, mag zich niet alleen voelen op haar school. Hetzelfde geldt voor CLB'ers. Tijd en ruimte voor dergelijke gesprekken onder teamleden is dus belangrijk.

Als blijkt dat de jongere zijn extremistische gedachten van zijn ouders heeft meekregen, is een gesprek met de ouders aangewezen. Sommige uitspraken kunnen niet op school en die lijn moet duidelijk zijn. Ouders moeten weten dat er een aantal regels zijn op school waarover niet onderhandeld wordt, net zoals andere extremistische ideologieën niet kunnen op school. Een school kan dit niet op zichzelf alleen aanpakken. Bijvoorbeeld, als aan bepaalde uitspraken één islamverantwoordelijke aan de oorsprong ligt, is het belangrijk te weten dat islamgemeenschappen daarover ook in dialoog kunnen gaan met elkaar.

- Laat een ander perspectief/ideologie zien.

Preventie: afzondering voorkomen

Als jongeren zich enkel nog gaan bewegen in groepen van gelijkgezinden en andere groepen als vijandig beschouwen, is het belangrijk hen te laten zien dat er alternatieve groepen zijn en hen te wijzen op de nadelen van bij die ene groep te horen.

Radicaliserende jongeren komen vaak uit gewone gezinnen die erg met hun kinderen begaan zijn. Alleen konden ze de religieuze/biculturele identiteit van de jongere niet ondersteunen. Een radicale groep lijkt dat wel te kunnen, maar de aansluiting bij die groep heeft heel wat negatieve neveneffecten. Die neveneffecten willen jongeren misschien ook niet. Professionals moeten de reden waarom jongeren die radicale groep aantrekkelijk vonden ernstig nemen. Ze kunnen samen met die jongeren nagaan of er geen andere groepen zijn die hen de autonomie en verbondenheid geven waarnaar ze op zoek waren en die ze zo hard nodig hebben.

- Laat zien wat de nadelen zijn van bij de groep te horen.
- Geef informatie over de macht van een groep ten opzichte van het individu.
- Signaleer en geef signalen door.

Repressie: reageren op 'extremisering'

De radicaliserende jongere heeft in deze fase van het proces zijn ankerpunt verlegd naar de extremistische groep, en dat speelt zich af buiten de school. Als het proces zich doorzet, vindt de jongere geen reden meer om zich nog langer te houden aan de geboden en verboden van de samenleving. Die samenleving is de 'vijand' geworden. Het is een kleine minderheid die tot die idee komt.

Men hoeft als professional geen kant-en-klare alternatieve ideologie aan te bieden. Het is wel belangrijk om jongeren te laten spreken over wat ze zo waardevol vinden (rechtvaardigheid, waardering, respect). Dit bevragen is een teken van erkenning en zonder die erkenning kan men niet vragen of ze ook de nadelen zien van de groep waarbij ze dat waardevolle dachten te vinden. Professionals kunnen gerust zeggen dat ze bezorgd zijn.

Sultan: 'Op extremisme hebben professionals vanuit de onderwijssetting nauwelijks nog vat. De leerkracht die zich vertwijfeld afvraagt of ze niet meer had kunnen doen om de zelfmoordterrorist die ooit in haar klas zat op andere gedachten te brengen, heeft niet gefaald. Ons hele systeem heeft gefaald.'

Het blijft belangrijk om als professional het verschil te zien tussen orthodoxer worden en (extreem) radicaliseren. Wie orthodoxer wordt in zijn geloof, probeert meer kennis op te doen. Bijvoorbeeld, in Duitsland zijn grote kenniscapaciteiten opgericht waar moslims seminaries volgen over de Koran, over opvoeden in een multiculturele maatschappij, man-vrouw-verhoudingen en vrouwenrechten... Men kan het fundamenteel oneens zijn met de ideeën die daar aan bod komen, maar dat wil nog niet zeggen dat mensen daar worden 'geëxtremiseerd'. Evenmin mag men zeggen dat al die kenniscapaciteiten onveilig zijn: een kleine minderheid is wel een radicaliserende factor.

Sultan: ‘Kan je een tuin met duizend bloemen laten groeien? Ja, maar alleen als je ook gaat wieden en snoeien. Anders gaat één plant een boel andere plantjes overwoekeren. Een samenleving is misschien niet volledig maakbaar, maar we kunnen wel kiezen en bepalen waar niet aan getornd mag worden (dat is het wettelijk kader) en waar variatie mogelijk is. Wat buiten de wet valt, moet weg. Grenzen trekken in dialoog, dat is tuinieren.’

- **Signaleer en geef signalen door.**
- **Zorg dat iedereen weet waar men naartoe moet met bezorgdheid en signalen.**
- **Stel ‘geweld als doel’ ter discussie.**

Belang van zelfreflectie en professionalisering

Stilstaan bij de eigen professionele houding is belangrijk voor professionals. Als het gaat over radicalisering worden er immers dingen gezegd die de waarden van de leerkracht of de CLB'er ‘ontwaarden’. Daarom is het zinvol om de eigen percepties en emoties even van aan de ‘buitenkant’ te leren zien en er niet door overspoeld te worden.

Professionals moeten ook kunnen stilstaan en ervaren welk effect ze bij leerlingen veroorzaken, ook door subtiel gedrag. Bijvoorbeeld, als een leerling brutaal is in de klas: wat doet dat met mij, wat zou ik nu eigenlijk willen doen, en – vooral – is die spontane reactie het gedrag dat een professional zou stellen?

Sultan: ‘Professionals moeten leren omgaan met verschillen, dat is de grote uitdaging in ons onderwijs. Er wordt veel gesproken over gelijkenissen tussen culturen en mensen, en die zijn er natuurlijk ook. Maar er zijn ook verschillen. En dan wordt het belangrijk om grenzen te erkennen en af te bakenen. Bewuster omgaan met verschillen, stilstaan bij de (oorsprong van) bestaande grenzen, vragen om deze grenzen te verleggen ernstig nemen en bespreken en opnieuw ‘begrenzen’ (afspraken maken) zijn cruciale elementen in professionalisering.

Bijvoorbeeld, een school voorziet een apart menu voor vegetariërs. Geen schotels-zonder-rauwkost voor wie

BOX 3: MEER LEZEN OVER RADICALISERING?

Luc Driesmans en Marleen Van den Mooter (verantwoordelijken kansbevordering VCLB-Koepel) geven een overzicht van handvatten voor de CLB-medewerker:

- **Puberaal, lastig of radicaliserend?**
 - Een methode voor eerstelijnsprofessionals om ‘ontspoord’ gedrag en/of radicalisering systematisch in beeld te brengen en om signalen van ontspoord gedrag en/of radicalisering te verzamelen, duiden en bespreekbaar te maken.
 - https://toolbox-extremisme.nctv.nl/uploads/files/puberaal_lastig_of_radicaliserend.pdf
- **Tips rond preventie, signaalherkenning, aanpak en hulpanalen**
 - elke CLB-medewerker kan bij zijn/haar koepel een cahier opvragen over de aanpak bij en de preventie van radicalisering
 - <http://onderwijs.vlaanderen.be/leidraad-helpt-scholen-omgaan-met-radicalisering>
 - <http://onderwijs.vlaanderen.be/deradicalisering>
 - <https://www.klasse.be/radicalisering/> is een handig dossier met audiovisuele media en achtergrondteksten
 - <https://www.klascement.net/map/radicalisering>
- **Referentiepersonen**

Binnen onderwijs heeft elke koepel een referentiepersoon radicalisering. Deze mensen komen geregeld samen voor overleg en uitwisseling vanuit hun opdracht om signalen/vragen vanuit hun sector te bundelen en om ondersteunend te werken binnen de eigen sector. Met vragen/casussen kan men bij hen terecht. De namen en contactgegevens van de referentiepersonen voor onderwijs en voor CLB zijn terug te vinden in het cahier (zie boven).

zwanger is of een aparte schotel voor wie koosjer of halal wil eten? En wat met de vraag van iemand die glutenintolerant is? Belangrijk is dan af te spreken wat er mag of moet, waar er flexibiliteit nodig is, waar mensen het zelf moeten regelen. Gevolg kan zijn dat de school kiest om de veggie-optie te behouden. Wie andere wensen heeft op het vlak van dieet, zorgt zelf voor zijn lunch. Er wordt voor gezorgd dat lunches die van thuis worden meegebracht ook koel kunnen worden bewaard. Dat blijkt – na overleg tussen verschillende partijen – het beste compromis.’

Professionaliseren kan men niet als individu. Daarvoor is een team nodig: neem duidelijke standpunten in en verdedig elkaar. Geef elkaar houvast, niet alleen als empathisch luisteraar voor de moeilijkheden die je tegenkomt, maar ook in het zoeken naar pragmatische, maar gedeelde oplossingen.

Sultan: ‘Praten met jongeren is voor het thema radicalisering essentieel. CLB'ers hebben die vaardigheden. Het is wel even wennen om die competenties in te zetten als het gespreksonderwerp zelf heel wat emoties teweegbrengt en aan fundamentele waarden raakt. Daar kan men alleen beter in worden door te ‘doen’.’

Istie nou geradicaliseerd, mevrouw?

Uit dit verhaal mag blijken dat een eenvoudige checklist om radicaliserende jongeren ‘op te sporen’ een utopie is. Men ziet heus niet aan de buitenkant wat er zich aan de binnenkant van een mens afspeelt. Extremisten kunnen lang onder het maaiveld blijven, bijvoorbeeld omdat hun leven zich grotendeels online afspeelt, ze hoge punten halen op school en daarom van hun ouders veel vrijheid krijgen en zich zo geleidelijk aan hun invloedssfeer onttrekken.

Er is wel een instrument voorhanden waarmee het gesprek tussen alle betrokkenen die zich zorgen maken over een jongere gemakkelijker te structureren is, het Radicx-instrument (<https://toolbox-extremisme.nctv.nl/alle-modules/radicx-tool>) dat in Nederland is ontwikkeld. Er wordt overlegd welk gedrag men ziet bij de jongere, welke contacten hij heeft, wat men ziet aan cultureel-religieuze en politieke uitingen enz. Het is géén kort instrument dat een cut-offscore aflevert waarboven men kan zeggen ‘nou, deze leerling is zeker geradicaliseerd’. Sociale processen zijn complex, ook radicaliseringsprocessen. In de diagnostiek moeten we dus even zorgvuldig te werk gaan als we dat voor andere thema's gewoon zijn.

